

Popotni zapiski z obiska v Trstu

Slovenci stoletja prihajamo v Trst čez Kras, Goričani tudi pod Krasom skozi Gradiško in Tržič, le manjši del prihaja od istrske strani. Italijan lahko pride v Trst le po morju ali ozkem hodniku od Štivana do Barkovelj, torej po nekoč samo slovenski zemlji.

Tistega dne sem tudi jaz prišel v Trst iz Istre. Moral sem pač po ovinku v Koper, kajti v letu 1965 so našemu človeku kljub desetletnemu dobremu sosedstvu z Italijo še zmeraj potrebni papirji, da lahko brez težav potuje v to deželo. Natlačena veža italijanskega generalnega konzulata je zgovorno kazala, da ljudje pogosto zahajajo v republiko "dela", kot ji pravi ustava, v republiko, ki sega na naše narodno ozemlje, a jo vodijo iz daljnega Rima.

Kadar smo v skrbeh, je vse usmerjeno v najvažnejšo stvar. Nič več nisem premišljeval, kakšen naslov bom dal pismu, ki ga bom kot bravec poslal Delu in v katerem bom izrazil svoje nezadovoljstvo nad demagoškim poudarjanjem, da je naša meja z Italijo ena najbolj odprtih v Evropi. Najbrž nekateri res ne vedo, da italijanski državljani lahko potujejo v nekatere evropske države z osebno izkaznico, da jim domači vizumi niso potrebni, ker na potnem listu piše enkrat za vselej, v katere dežele smejo potovati. "Rad bi bil enakopraven," je nekoč v Delu zapisal profesor France Avčin. Mislil je takó, da ne bi namreč imel nič več sitnosti pri prehodu v Avstrijo ali Italijo, kot jih imajo /nimajo/ sosedje. Pozabil sem pač na to moje in še marsikaterega stalno pritoževanje, ker je moja zadrega postajala z vsako minuto hujša. Led čakanjem na tisto "Krpanovo pismo" so mi zaprli banko in sploh je plahnelo upanje, da bom prišel do vizuma, ki je sicer "vreden" nad šest tisoč dinarjev. Ko sem ga navsezadnje le dobil, sem bil vesel kot obdarjen otrok.

Koper že dolgo ni več sedež okraja in kar zabavno izraža burno spremenljivost naše upravne razdelitve. Nekatere listine namreč prebivavec Primorske še zmeraj čobi v Kopru, in to seveda na občini. Ker je "okraj" kot upravna enota v Sloveniji odpravljen, je treba uporabljati razne soznačnice: področje, območje, obalni pas /Koper, Izola, Piran/, bazen, regija, komunalna

skupnost itn.

Sredozemski utrip je vidno pričujoč, žal ga premalo upoštevamo. Slovenci moramo ustvarjati in gojiti zavest o našem morju, ki nam ne sme biti tuje, to toliko manj, ker v našem čustvenem dožemanju morje ni nekaj novega /Barčica, Lepa Vida, Galijotova pesem/. Ob tem se vprašujem, kaj je z našim pristaniščem. Pravijo, da se hitro razvija, a da so težave z novonastajajočo železnico od Kopra do Prešnice na istrski progi. Zvezni zavod za plan baje premalo upošteva upravičeno zahtevo po izpopolnitvi severnojadranskih pristanišč, med njimi tudi koprskega. Še bolj nerazumljivo pa je, da ta plan menda zahteva, da se železnica Koper-Prešnica zgradi samo s sredstvi slovenskih podjetij, medtem ko celo program, ki nimajo tako velikega tranzitnega /mednarodnega/ pomena, priznava zvezno pomoč. Podjetje "Luka Koper" bo zahtevalo izenačenje meril pri financiranju izgradnje novih železniških prog. To pa nikakor ni samo stvar pristaniškega podjetja, ampak Socialistične republike Slovenije, ki bi se morala za to zavzeti na najvišji ravni. Pred desetimi leti je bila izrečena obljuba o zgraditvi koprške železnice in čas to vedno bolj zahteva.

Po restavracijah in pivnicah v Kopru po večini govorijo hrvaško. Je to bližina hrvaške Istre, ali pa Koper tako kot Reka privlačuje kontinentalne Hrvate in Srbe? Sicer pa je menda v Sloveniji 130 tisoč srbohrvaško govorečih ljudi? Kljub temu, da slišim neprestano hrvaško in italijansko govorico, se počutim v Kopru kot v živahnem slovenskem obmorskem mestu. Uradna slovensko-italijanska dvojezičnost me prav nič ne moti, saj nekako dopolnjuje mediteransko barvitost in - kar je glavno - je porok mirnega in obenem dejavnega sožitja med narodi. Hvalabogu, daleč so časi, ko je bil Koper /takrat samo Capodistria/ gnezdo fašistov in so bili koprski zaporí najhujši za mnoge Primorce! Raje se spomnim, da že stare listine pričajo o prisotnosti Slovencev v neposredni mestni okolici in delno celo v samem Kopru. Da je tu hodil na učiteljišče France Bevk, da je tu živel blagi in zavedni škof Alojzij Fogar, da je koprška okolica že pod fašizmom pokazala svojo uporniško pest /Marezige/, da je Koper skromni, a živahni in mnogoobetajoči nadomestek velikega Trsta, kjer naš rod tudi poslej ne bo zamrl.

Tržaški avtobus odpelje ob dveh. Podaljšani "pulman" z mehom na sredini kmalu pride do Škofij in se spušča po klancu navzdol proti mejnemu prehodu. Gospe za mojim hrbtom govorita slovensko, a ko pride sprevednik, spregovorita z njim po italijansko. To me prizadene in hkrati ujezi. Zakaj so naši ljudje taki? Pripravljeni smo se bojevati, tudi za jezik, a ko je prva priložnost, da pokažemo zdrav, pošten odnos do materinščine, jo hitro hlapčevsko zatajimo. Jezi me tuči zato, ker smo še zmeraj tostran mejne črte; v Trstu bi bil namreč greh manjši, a tuči le za malenkost. Pregled je hitro opravljen. Na hišici naših carinikov prvič vidim napisno tablo v treh oziroma štirih jezikih Jugoslavije. Da bi zžil nezačoveljstvo na gospe za mojim sežežem, nagovorim sprevednika precej glasno v slovenščini, na kar dobim prijazen slovensko-hrvaški /istrski/ odgovor. Tedaž sklenem, da bom tudi v Trstu govoril italijansko le v skrajni sili. Sprevednik mi pomaga, da izstopim že pri predoru na Istrski cesti. Ocložim stvari pri znancih in se brž napotim v slovenski Kulturni dom v ulici Petronio. Gledališče je še zaprto, zato se odpravim na sprehod po Trstu. Kakor je utrujenemu ali zaskrbljenemu človeku mučno prerivati se skozi množice in mirno čakati na zeleno luč pred prehoči, tako se račovednemu popotniku ponuja nešteto zanimivosti neposrednega opazovanja. Ker se cesta narahlo spušča proti središču, se mi zdi, kot da stojim na samogibnih stopnicah, ki me bodo prinesle do same obale. Čeprav ni še niti pravi mrak, se že užigajo svetlobni napisi, med njimi sta posebno vidna "Mobili Zerial" in "Confezioni Godina". Skušam dojeti duha tega mesta, te množice. Pomikam se proti središču. Naenkrat se široka cesta še bolj razširi; na tem mestu je bila nekoč mitnica, še zmeraj pravijo Tržačani v svojem dialektu "barriera vecia". In že sem v neki knjigarni, kjer mi prijazna gospa /Italijanka/ razkazuje imenitne repročukcije Rauschenbergove Božanske komedije. To je 34 listov, ki jih je samo v 250 izvodih izdala založba Mondadori in jim postavila ceno 174 tisoč lir. Gospa si je prej umila roke, da ne bi poškodovala slik.

Hitim naprej, da si poiščem sobo v znanem hotelu pri Pošti, vendar si še prej nekoliko ogledam trgovine in hiše tam okoli. Znajdem se v ulici Milano in kmalu tudi stojim pred neko palačo, na katere mestu je do leta 1920 stal Naročni dom / s hotelom "Balkan" /, bogastvo in ponos tržaških Slovencev. Nekje pri trgu Goldoni se na prehodu za pešce nekoliko nevljudno zazrem v simpatični obraz profesorja Vrabca. Temni brki, nad nosom pa očala, raskavost

"namig" avtorja ob dveh "palmah"

Kraševca in gibčnost kakšnega "sokola", pa kljub že malo zaobljenemu telesu še zmeraj sproščena eleganca duševnega delavca. Čestitam mu za 60-letnico in že sva v živahnem pogovoru. Ubalo Vrabec, komponist, dirigent in profesor glasbe, je že zanimiva in živa osebnost v naši narodni skupnosti v Italiji. Živel je v Trstu, Mariboru, Argentini in spet v Trstu, kjer je še do pred kratkim opravljal dolžnost predsednika Slovenske prosvetne zveze. Ilovabi me v najbližjo "poskuševalnico" na kapucin. Prej ga še počakam, da skoči v trafiko po nov zvezek slikovno bogato opremljene "serije" o drugi svetovni vojni. S primorskim temperamentom in družinsko zaupljivostjo mi pove, da ima hčer v bolnišnici in da se je vnukinja oparila. Skratka, vse ča je šlo "v špetav". Ja bo čakal sorodnika v nekem baru na Miramarski cesti, kjer se lahko najčeva. Kar naj telefoniram in, ko se najčeva, bova nadaljevala pogovor. Od vse teh družinskih težav je utrujen, da ga zato najbrž ne bo v Kulturni dom na slavnostno predstavo Hlapcev ob dvajsetletnici, a da vendar le še ni čisto odločen. Ko govoriva o koncertih, mi pravi, ča je slovensko tržaško občinstvo sedaj že skoraj prenasičeno. Pred kratkim je gostovala glasbena akademija iz Ljubljane, sledil je nastop učiteljskega pevskega zbora, čez nekaj dni bo imel sam svoj jubilejni koncert z zborom Gallus, potem pride vsakoletna revija pevskih zborov, ki ga bo precej zaposlila, in nato še znano mednarodno tekmovanje pevskih zborov /"Seghizzi"/ v Gorici... Posloviva se, kot da se bova že čez pol ure srečala. On hiti po opravkih, jaz pa sem ves ožarjen od vesele ugotovitve, da je Trst res tudi slovensko mesto. Saj če na najbolj prometni ulici srečaš človeka, ki je rojen v Trstu, ki diha njegov zrak in tu preživlja svojo družino, pa je zraven tega še maestro di musica in vadi slovensko petje v zboru, ki nosi ime svetovnoznanega Slovenca /Križčana/ Jakoba Gallusa, potem res ni več bojazni, da so v Trstu Slovenci le meščani druge kategorije in pa turisti. Odločen, da bom govoril samo slovensko, stopim v hotel Alla Posta. Vrtarar mi po slovensko odgovori, da sob z eno posteljo nimajo več, zato se napotim v hotel Abbazia /Cpatija/; vrtarar ne zna slovensko, a se vseeno sporazumeva in ponoči, ko se vračam, je v službi Slovenec, rojen v Cerkljem od staršev iz Kanala, ki so bili pribežali na Cerkljansko v prvi svetovni vojski.

/ Se nadaljuje /